

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

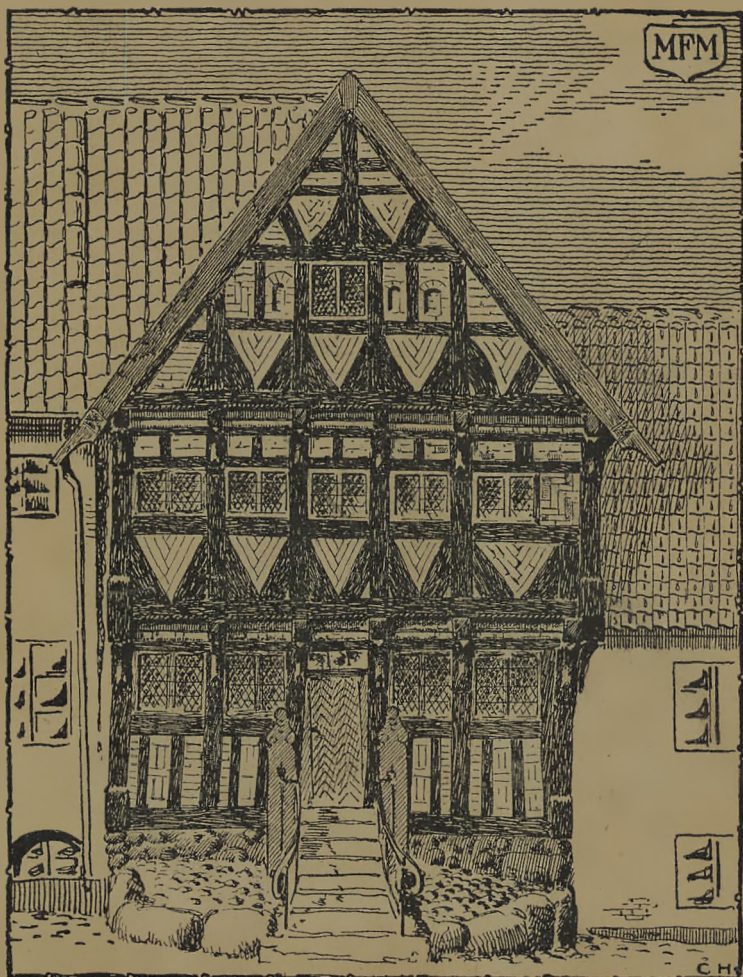
Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

CHR. BEHRENDT

FOLKEMUSEET I MIDDELFART

DETS BYGNING OG DENNES FØRRIGE EJERE

Chr. Behrendt
Folkemuseet i Middelfart

CHR. BEHRENDT

FOLKEMUSEET
I MIDDELFART

DETS BYGNING
OG DENNES FORRIGE EJERE

MIDDELFART
MIDDELFART VENSTREBLAD'S BOGTRYKKERI
1 9 2 8

TEGNINGERNE ER UDFØRT AF CLAUDI HANSEN

**LANDSARKIVET FOR SJÆLLAND
BIBLIOTEKET**

COPYRIGHT 1923 BY CHR. BEHRENDT, MIDDELFART

Naar de rejsende i gamle Dage efter Overfarten fra Snoghøj steg i Land paa Middelfart Skibsbro, fik de et ret godt Indtryk af den lille By, thi Bro- eller Strandgaden, som den da kaldtes iflæng, saa helt storladent ud, især i den vestlige Side. Her laa nemlig to høje Bindingsværks-Gavlhuse. Paa den østlige Side var der kun et enkelt toetages Hus, ellers kun Vaaninger, beboet af Fiskere, men bagved dem hævede sig højt mod Himlen Sct. Nicolai Kirkes massive Taarn.

Tiderne skiftede, det ene Gavlhuse blev nedbrudt, da Hotellet ved forrige Aarhundredes Begyndelse blev bygget, det andet blev bevaret og staar dér den Dag i Dag, nu stærkt restaureret efter en meget gennemgribende Istand-sættelse, hvorved man efter bedste Evne har bragt det tilbage til dets oprindelige Udseende. Men før dette skete, saa det en Tid ud til, at dets Dage var talte, og at det skulde give Plads for en moderne men højst sandsynligt kedelig Bygning.

Nu er Gavlhuset blevet til et Museum for Vestfyen.

Og det skete saaledes:

I Aaret 1919 slog nogle af Middelfart Borgere til Lyd for, at Byen burde have et Museum for dér at samle Minder om svundne Slægters Liv og Virke.

Tanken om at realisere dette slog godt an, og ved en stiftende Generalforsamling den 17. November s. A. oprettedes »Museumsforeningen for Middelfart By og Vestfyen«.

Men dermed var alt sagt, thi man manglede alt: Museumsgenstande, Midler og Bygning. Der var imidlertid vakt Interesse derfor, et foreløbigt Lokale til Opbevaring blev velvillig overladt af »Teknisk Skole«, en Del mere eller mindre gamle Brugsgenstande blev skænket, og nogle af Byens Borgere indmeldte sig i Foreningen.

Det var endnu i de Dage, da der fra Krigsaarene var rigeligt af Penge mellem Folk, og til alt Held fik Bestyrelsen da den gode Idé at foranstalte en »Midsommerfest« det følgende Aar — 1920 — for derved at skaffe Midler. Trods de forfærdende store Udgifter gav denne Fest dog et udmærket Overskud, godt og vel 10,000 Kr., dermed var en god, økonomisk Grund lagt til Foreningens Trivsel.

Saa blev der i 1922 indrettet et »Folkemuseum« i nogle lejede Lokaler ved Byens Torv, de var vel ikke særlig egnede til dette Øjemed, men det var dog altid en Begyndelse.

Nogle Aar gik, uden at der var nogen synderlig Fremgang, og Besøget, der aldrig havde været overvældende, blev efterhaanden sparsomt. Men Bestyrelsen holdt fast paa den erhvervede Kapital, skønt der ofte blev opfordret til at anvende den til Indkøb af Museumsgenstande.

Særlige Forhold kom Foreningen til Hjælp!

Det gamle Gavlhus i Brogade var i Tidens Løb blevet brøstfældigt; skulde det fremdeles anvendes til Beboelse, maatte det grundigt istandsættes, og skete dette, blev det dog alligevel et gammeldags Hus, der vanskeligt passede til Nutidens Fordringer. Ejeren vilde derfor helst lade det nedbryde, men dertil forlangtes Tilladelse fra »Det særlige Bygningssyn«, da Huset stod opført i Klasse A ifølge Loven om Bevarelsen af gamle Bygninger.

Museumsforeningen vilde gerne gøre sit til at bevare Huset, men den havde kun Midler til at købe det, ikke til den kostbare Istandsættelse, der var aldeles nødvendig.

Nationalmuseet var ligeledes meget interesseret i at bevare Huset for Ødelæggelse, og efter langvarige Forhandlinger med Museumsdirektøren, Dr. M. Mackeprang, blev det ordnet saaledes, at Middelfart Museumsforening købte Gavlhuset, og det særlige Bygningssyn bekostede Istandsættelsen.

Arbejdet dermed blev udført af Haandværkere fra Middelfart under Ledelse af Arkitekt Knud Lehn Petersen, Odense.

Det begyndte i Efteraaret 1927 og var færdigt til Aflevering i April 1928.

Den 13. Juni s. A. blev Museet aabnet i Overværelse

Gavlluset som det saa ud 1910.

af Dr. M. Mackeprang, Arkitekt Knud Lehn Petersen, Bestyrelsen, samtlige Haandværksmestre og en stor Kreds indbudte fra Vends Herred og Middelfart By.

Enhver af Byens gamle Ejendomme har sin Historie, højst forskellig, efter hvad der findes derom i Arkiverne. Her er en Del bevaret om svundne Slægters Liv og Virke, mærkeligt nok mest for den ældre Tid.

Selvfølgelig har der før i fjerne Tider staaet et andet Hus dér paa Stedet, thi Brogade er blandt de ældste af Byens Gader, men hvad der før var, derom tier Historien. Vi faar begynde med det, der nu staaer dér.

Omkring Midten af sidste Aarhundrede dannede der sig den Formening, at en »Henner Friser« har boet der i Huset, det er dog kun et Sagn, der skriver sig fra Digteren Inge-manns Roman »Erik Menveds Barndom«, og denne H. F. er her paa Stedet kun en Romanfigur uden Spor af historisk Berettigelse.

Museumsforeningens Gavlhus hørte til en af Brogades Gaarde. — Det er opført omkring Aar 1600, maaske nogle Aar før, men næppe tidligere end 1580, som Stuehus til den Gaard, hvortil det har hørt i lange Tider, og hvorfra det nu er udstykket.

Underligt kan det synes, at Huset er bygget med Gavlen til Gaden og en, oprindelig fritliggende, Langside til Gaarden, da der dog var Plads nok, eftersom Ejendommen havde en Længde af 19,8 m (31½ Al.) til Gaden. Det er dog sket med velberaad Hu, da Brogade har et stærkt Fald mod Stranden, den Gang mere end nu, og følgelig vilde Bygnin-gens nordlige Del have krævet en stor Underbygning, om den havde faaet Langsiden til Gaden.

Husets Dimensioner er følgende:

Længde: til Gaden 10 Al. 2 Tom. (6,3 m), til Gaarden 26½ Al. (16,6 m), Højde fra Gadens Plan til Gavlspidsen 17½ Al. (11 m), den oprindelige Højde ved Husets Bygning var ca. 15¼ Al. (Gaden er altsaa siden da bleven sænket 1¼ Al.) Stueetagens Højde er 4 Al. (2,5 m), Salsetagens 3 Al. 14 Tom. (2,24 m). Loftsbjælkerne maaler fra 9×6¼

Tommer til $10\frac{1}{2} \times 8$ Tom., Spærene 9×7 Tom., Knægtene $18 \times 16 \times 5$ Tom. Loftsbrædderne $11 \times 1\frac{1}{4}$ Tom. Løsholterne har 7 Tom.s Façadebredde.

Husets Udseende omkring 1650.

Om Bygningens Arkitektur har Archæologen Claudi Hansen velvilligst meddelt følgende:

Det smukke og karakterfulde gavlhus, i hvilket Middelfart museum nu har faaet sin bolig, hører ubestridt med til de bedste eksempler, vi herhjemme har bevaret af borgerlig byggemaade fra tiden omkring aaret 1600. Naar det lykkes at bevare det gamle hus i dets rette omgivelser, skyldes det — næst forstaaende offervilje hos borgere i Mid-

delfart —, at huset saa indstændigt talte sin egen sag. Der var faret lempeligt frem mod dette djærvt rejste bindingsværk, og det var ikke ved istandsættelsen fornødent at forny meget af det gamle tømmer. Bortset fra tabet af et eller et par fag i sin bageste del stod det stokværks hus med sine 12 fag eller bindinger nogenlunde i sin oprindelige skikkelse.

Husets søndre langside adskiller sig kendeligt fra gade-gavlen og gaardsiden. Materialet er for en stor del fyr, og stolperne er ikke stokværksdelte, saaledes at husets bjælker eller stoklag er tappet ind i »højstolperne« uden at kunne ses udefra. Mellem fodremmen og brynremmen er der af fyldtømmer kun løsholter, og dukker eller smaastolper er indsat imellem løsholterne i hvert fag. Af skraastivere findes der ikke spor, men det ser ud, som om væggen engang har været afbunden paa den sædvanlige middelalderlige vis ved hjælp af lange indvendige skraabaand eller ranker, saaledes som det bl. a. kendes fra Ejler Rønnovs Hus i Odense. Tavlene selv er sat op i en senere tid, og de har maaske paa denne side været »vændrede« og lerklinede vægge, som man endnu kan se dem paa gammeldags bøndergaarde.

Medens denne bagside var beregnet paa en afsides tilværelse og dærfor beholdt en konstruktion, der selv i det 16de aarh. var ved at blive aflægs, rejste bygmesteren de andre sider efter en tømremaade, som havde vundet indpas i Assens, Middelfart og Kolding ved aarhundredets midte. De to sider, som er bevaret og er vist paa den medfølgende rekonstruktion, blev knægtbyggede, med et udkraget øvre stokværk og for gavlens vedkommende med en udbygget vindgavl. Hertil anvendtes bredt og solidt egetømmer.

Det ligger i sagens natur, at knægtbygningen kun er af organisk konstruktion paa en langside, hvor bjælkerne kan komme til at rage frem foran væggen. I de gavlhuse, der med det 16de aarh. fandt indførelse fra de nordtydske byer, blev der tilført hjemlig byggeskik fremmedartede træk. De knægtbyggede gavle kom til at bæres af korte stikbjælker, der var tappet ind i de nærmeste loftsbjælker. I andet stokværk er de stikbjælker, som bærer vindgavlen, tappet i en loftsbjælke, der ligger noget højere end det øvrige stoklag og er lagt ovenpaa sideremmene i stedet for at være fortap-

pet i stolperne. Svarende hertil hviler tagspærene paa korte opsadlede bjælkestumper eller skalke, der ligesom er et levn af den gamle danske byggemaade med dobbelt stoklag i storderumshøjde. Disse skalke har mod gaarden været støttet af knægte.

I vort hus har iøvrigt gaardsiden ikke nogen underordnet udstyrelse og har været fritliggende i sin fulde udstrækning. Knægtene har den samme simple gotiserende form som forsiden, og ligesom denne har gaardsiden paa sin overgangsfod en tovsnoet kantprydelse. Hvor det gamle fyldtømmer sidder paa sin plads, er der ogsaa bevaret en tavlmuring af store røde mursten, som er lagt i mønstre. Særligt velbevarede tavlfandtes ved restaureringen i de fag, som nu skjules af naboejendommen, og det maa paaskønnes, at dette parti blev fotograferet, før der blev bygget en skalmur foran det. Her fandtes et par karakteristiske smaanicher i tavlene.

Men iøvrigt er vort hus i sin udsmykning nøgternheden selv; det savner al den rige billedskurd, som tiden med forkærlighed gav sig hen til, naar det kom an paa husets anseelse. De pyntelige halvrossetter og karvsnit, vi kender fra samtidigt bindingsværk i Middelfart og dens nabobyer, har man her ganske givet afkald paa, og den udskaarne dørhammer med et fyndsprog og ejerens bomærke, som ellers hører sig til ved hvert jævnt borgerhus, er ikke bevaret i denne ejendom. Det var i afbindingen, datidens nye tømremaader skulde give vort hus dets anselige præg, i det første klasses materiale og i de røde mønstertavl mellem stolperne.

Gadegavlens fem fag har ligesom gaardsiden intet skraatømmer i sit nedre stokværk. Tavlene er her delt med peblinger eller dukker under løsholterne. Men i det øvre stokværk og i vindgavlen er hver stolpe forneden afstivet ved to svære knæer, der næsten helt udfylder vinklen mellem stolpe og fodrem. Den samme stivemaade har været gennemført paa langsiden, hvor dog knæerne mere minder om de sædvanlige skraastivere, og den er i høj grad karakteristisk for anden halvdel af det 16de aarhundrede. (Museumsinspektør C. A. Jensen, som herhjemme har paavist de grundregler, der kan betragtes som de gældende i bindingsværkets ud-

vikling, har flere gange dokumenteret en rækkefølge, der er vel værd at erindre. Før og op til 1550 afbindes hver stolpe med een eller hveranden stolpe med to fodstivere, og fra ca. 1570 bliver det gennemført brug, at hver stolpe faar to fodstivere. Overgangstiden eksperimenterer med krydslagte stivere og knæer.) Medens middelalderen ikke gjorde noget dekorativt nummer ud af sin triangulære afbinding, udover hvor den som ved gavle kunde tage karakteren af et netværk med rudeformede masker, og mens den allerhelst skjulte bindtømmere bag det øvrige tømmerværk, blev man med renaissancetiden agtsom paa det smukke i et regelret og vel betonet afbindingsskema.

Vort hus i Middelfart hører til gennembrudets tid. Det har bevaret middelalderlige træk som det, at stolperne med skæl eller skøder har været ført ned over rem og bjælkehoved og har tilsvarende knægtskjolde, hvor altfor mange taphuller gjorde en midjesikring ønskelig. Det har i sit andet stokværks hjørnefag med de indskudte stolper til udmidling en endnu ikke modnet løsning af et særegent konstruktionsproblem. Men i det store og hele slaar bygmesteren flok og følge med sine samtidige og har just ved sin frimodige vedkenden sig tarv og tavl i tømmerværket givet bygningen sit præg.

Til dette bidrager desuden det foran husdøren anbragte høje bislag, som er sat af store sten og med en trappe har ført op til indgangen. I gamle dage, da gaderne savnede fortove, var en saadan »fortoft« en almindeligere fremtoning end nuomstunder. Det var en »braasten«, som husret unddrog færdselen for der at anbringe en bænk, et lidet blomsterbed, eller hvad ejeren ellers skøttede om at stille ud. — I det nuværende fjerde fag fra vest har der været en dør ud mod gaarden. Den førte ind til skorstensstuen bag fremhuset eller husets forreste rum.

Skorstenen, som er bevaret den dag idag, har med sine forsirede vanger og sit pantræ, i hvilket der er karvet initialer, et meget karakterfuldt udseende. Den var anbragt i husets sommerstue eller daglige værelse, men af dettes øvrige udstyr er intet bevaret. Over skorstenen var der efter datidens skik anbragt en kort røgpibe op til loftskudet over

det andet stokværk, men noget ovre, som var ført op gennem tagrygningen, har der neppe været. Efter alt at dømme har huset oprindelig været straatækt, og for at undgaa ildfare har man efter tidens tykke været bedst tjent med et stakket skorstensovre, der lod røgen lejre sig oppe under loftet. Et par smaaglugger, der nu fremtræder som blendinger i de øverste tavler af vindgavlen, men som (det konstateredes ved istandsættelsen) oprindelig har været aabne, synes at have gjort tjeneste som lyrer. Med sine sodsværtede spær gør tagrummet dagen idag det indtryk, at man for dets vedkommende har været paa et i sanitær henseende lidet fordelagtigt udviklingstrin. Paavirkning fra de sydslesvigske egne, med hvilke huset i sin byggemaade er beslægtet, kan her have været af betydning.

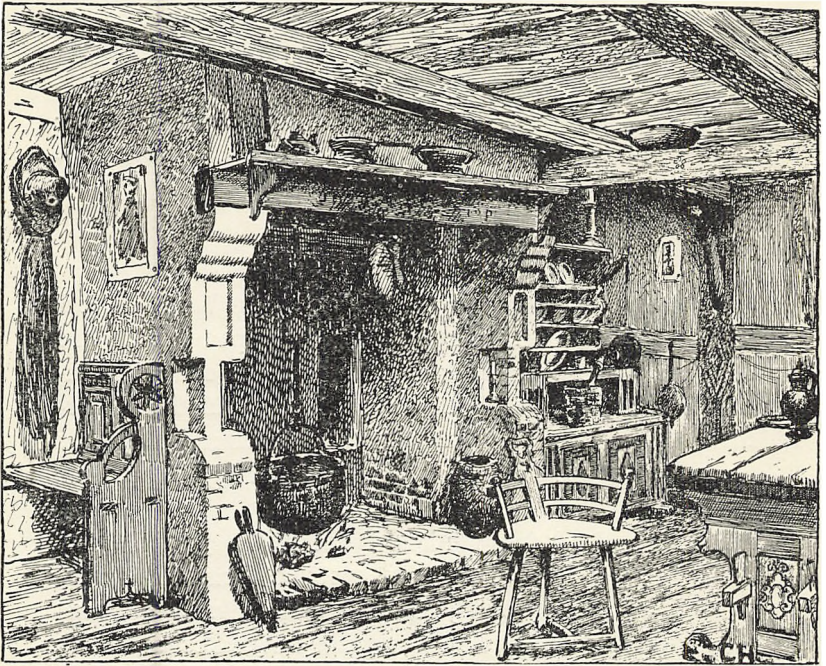
Da Huset blev restaureret, fandtes der paa Væggene forskellige Dekorationer. Den indvendige Puds paa Murtavlene bestaar af Ler iblandet Hakkelse; herover var et tykt Kalklag fra de mange Aars Kalkninger. Ved et Tilfælde bemærkede en Murerlærling, at der var en Art Kalkmalerier paa det inderste Lag. Desværre var de fleste Fag allerede da ødelagt.

I Stuen mod Gaden fandtes i det andet øvre Felt et sammenslynget J H S; det betyder vistnok oprindelig Jesus, men fortolkes hyppigt som: Jesus hominum salvator = Jesus Menneskenes Frelser. Dette Monogram anvendtes ofte i en nær Tilknytning til Husfolkens Navne, det ligger derfor nær at antage, at det første Tavler har baaret Bygherrens Bomærke eller Forbogstaver, men det var da ødelagt. Endvidere var der i et af de andre Tavler en rosenlignende Figur omgivet af Linieornamenter.

Heldigere var man i andet Stokværk, i Rummet til Gaden. Dér har aabenbart været Husets festlige Rum, Salen, og dér afdækkedes Dekorationer paa de to Langsider og paa Vægsiden til Gaden. Langsidernes Stolper var malet mørkegraa, i Midten af de øvre Tavler en stiliseret Rose, i de underste Tavler og paa Stolperne mod Gaden aflange Firkanter (Rhomber). Ornamenterne var sorte isprængt med rødt og alle omgivet af Linieornamenter. Disse Dekorationer

er nu blevet oprasket, og da de er tidsfæstede til de Aar, da Bygningen blev opført, kan man antage, at dette Rum nu har faaet sin oprindelige Prydelse.

I Køkkenet var der en aaben Skorsten, den er nu ført tilbage til sin oprindelige Skikkelse; derved fremkom paa dens Sidevanger en enkel Profil-Dekoration, dannet af Munke-

Skorstensstuen i gamle Dage.

sten. Bjælken over Arnen gaar i Flugt med Muren. Formentlig har den haft et Fremspring paa 1 à 2 Tommer, og man kan antage, at Bygherren derpaa har anbragt sit Bomærke og Aarstallet for Bygningens Opførelse. Der findes nu Forbogstaver og Aarstallet 1705 anbragt af den daværende Ejer, som formodentlig har afhugget den oprindelige Udskæring for at sætte sig selv et Minde.

Huset har sikkert oprindelig fra først af været tækket med Straa, det var almindeligt den Gang i Købstæderne. Dog var det teglhængt i Aaret 1761, mulig ogsaa noget

før. Da Taget ved Restaureringen blev nedtaget, viste det sig, at der, foruden de senere almindelig brugte Former, var ikke mindre end 9 forskellige Slags Tagsten efter de paa Knasten anbragte Teglværksmærker.

Hvem var mon den Middelfart-Borger, der lod denne smukke Bygning opføre? Det kan desværre ikke oplyses. Man kan gisne paa en af Raadmændene fra den Tid: Herman Meier, Knud Hansen eller Rasmus Nielsen Bang eller maa-ske Borgemester Henrik Bang; efter deres Stilling, der paa den Tid var Tegn paa en vis Velstand, kunde en af disse være Bygherren, men det er og bliver kun en Gisning, for de bevarede Arkivsager fra de fjerne Tider er mer end sparsomme.

En velstaaende Mand har det i hvert Fald været, og dertil en Mand, der vilde bygge smukt og bygge godt. Gaarden har sikkert tilhørt en Borger, der drev noget Købmandsskab og efter Datidens Skik tillige var Avlsbruger.

Saa kom der andre Tider, Ejendommen blev delt, og Markjorden gik fra Gaarden, senere kom det hele igen paa én Haand, og Jord blev tilkøbt.

Fra Aaret 1682 kendes Gaardens Ejere. Den var da allerede delt. Den mindre nordlige Del »Vaaning med liden Hauge«, taxeret for Grund 4 Dlr., Bygning 20 Dlr., tilhørte Niels Thomasen Guldsmed. Den anden Del, den søndre, anføres som »Niels Pedersen Bagers Gaard med lidet Gaardsrum«. Grunden taxeret til 8 Dlr., Bygningerne til 102 Dlr.

Her har vi Gavlhuset!

Om Niels Pedersen Bager vides, at han til Kirken skænkede den lille Lysekrone, der er ophængt under Taarnet. Underligt nok har Lysekronens Kugle ingen Indskrift, maa-ske har han, modsat det almindelige, ikke ønsket sit Navn bevaret for Efterslægten. Han døde 27. Februar 1708 og betegnes i Skiftet som fordm Borger, Handelsmand og Overformynder. Da han ved sin Død boede i Vestergade, kan det nok passe, at hans Eftermand købte Gaarden i Brogade i 1705. Han efterlod et velforsynet Bo; Enken »prætenderede hendes Begravelses Bekostning lige med hendes

Mands, 65 Dlr.«. Et Beløb, der viser, at Familien har været velsitueret. Boets Husdyr, 1 Hest og 1 Hoppe, 2 Køer, 4 Svin paa Sti, 1 So med 14 Grise og 5 Faar, taxeredes ialt til 55 Dlr., og som et Tegn paa Velstand nævnes en Jern Vindovn til 18 Dlr.; man kan deraf slutte, at den Gang var Jernovne for dyre til at være Hvermands Eje.

Den følgende Ejer, Kontrollør eller Toldbetjent, som han ogsaa kaldes, Clemen (Jensen) Høeg, har vistnok købt Gaarden i Aaret 1705, i hvert Fald har han paa Hammeren over Køkkenets Ildsted anbragt sine og Hustrus Forbogstaver saaledes:

17 C I H \diamond A F D 05

Mærkeligt nok er Clemen Høeg den eneste af Ejerne, om hvem der haves fyldige Oplysninger. Han tilhørte ikke den adelige Slægt Høeg, men mulig stammer han fra en borgerlig Slægt af samme Navn, der omkring 1650 blomstrede i Aalborg.

I en Ansøgning, han 1. August 1717 indsendte til Kongen, opridser han sit Liv i Statens Tjeneste saaledes:

„For Eders Majt till drister ieg mig underskrefne med allerunderdanigste Submission at bønfalde og till kiende gifve hvorledes ieg (fattige Toldbetiente eller saakaldet Contraleur) ved Meddelfart Toldkammer, nu paa mange Aar haver tiendt, icke alleniste Eders Majt men endog hoylofende ihukommelse far faders saavel i Gud hvilende Konning Friderick Dend Tredie, som Eders Majts Cronede Sahl. Hr. Fader, Konning Christian dend 5te og særlig haft betiening veed det Kongl. Huus udi Sølfkammerit paa 10de Aar, siden udj Stege paa Møen for Tolder udj 12 Aar hvor ieg eifter allerud. Ansøgning for dets Ringheds skyld qviterede effter at ieg forhen for anbetroede hafde aflagt allerud. Rigtighed, som allern. Quitance udviiser, der effter har ieg værít Toldbetienter wed Ottense Toldsted udj 10 Aar, og siden her i Byen = 21 Aar, som da ialt er 53 Aar. leg har hafft den Naade at kaldis Eders Majts — og hoylovlige lhukommelse for fædris Betiendte, og allern. haaber, det ieg foresatte og anbetroede Betiening saaledis uden paa Anke at hafve bestaaet som det sig een allerunderd. og pligtskyldig Undersaat og Tiener eigner og anstaaer.“

Til Middelfart kom han ca. 1696 og har da nogle Aar senere købt Niels Pedersen Baggers Gaard med det lidet Gaardsrum.

Han havde fra sin Sølvkammer-Tid haft Forbindelser, der sikkert senere var ham til Gavn. Da hans Indkomst som

Toldbetjent er »ickun aarlige allernaadigste tillagde gacie eller Løn 30 siger Trediuffve Rixdaler«, søgte han i 1706 om Tilladelse til at drive Gæstgiveri og paakaldte samtidig en Beskyttelse mod ubillig Skatteansættelse ved at tilføje: »at jeg icke af Misundelse for samme liden Næring skulle sættes for høyt udi Byens Taxter«.

Begge disse Ønsker fik han opfyldt ved en kgl. Resolution af 3. Februar 1707, hvori det tillades ham tillige med en anden Borger, hvem Øvrigheden dertil beordrer, »som en gammel kongl. Betienter der ickun lidet haver at leve af i sin staaende Function holde Giestgifuerier for hver hos hanem vil logere, og derfor icke af Magistraten i Medelfart med mere skatt at udgifue ansees, end som billigt og forsvarligt kand være«.

Skønt den anden Gæstgiver, Færgemanden Matthias Mantsen, der forøvrigt ogsaa havde tjent ved Hoffet, forsøgte at blive ene om Gæstgiveriet, beholdt Clemen Høeg dog sin Bevilling, da Kongen resolverede, at der burde være to Herberger der paa Stedet, og Gæstgiveriet fulgte derefter med Gaardens følgende Ejere i næsten 150 Aar.

Skønt Clemen Høegs Betjening ved Toldstedet var ringe aflagt, har den dog nok i Forbindelse med Gæstgiveriet kunnet føde en Familie, ja, den har endog været istand til at faa Frierne til at møde frem i Haab om at blive Efterfølger i Bestillingerne.

I 1719 drister Clemen Høeg sig til i allerunderdanigste Submission at bønfalde Majestæten derom, idet han bl. a. skriver:

„Da som ieg nu er ved een Mergelig hoy alder og ofver half fierd-sindstyfve Aar, Saa veed Gud mine kreffter daglig Sveckis, Imidlertid for at Eders Majts tjeneste Vedbørlig skall worde observered, skall ieg efter allerunderd. pligt, Søge saadant till min Dødsstund fremmet uden paa Klage, dog som ieg og Hustru till Voris hoye Alders Hielp og Bistand, hafver en Daatter hos os, som i alle tilfælde gaar os till haande, Saa er en Persohn naunlig Johan Francke sig indfunden som mig ville være till hielp i betienings for Rætning, om ieg formedelst Alder og Svaghed maatte blifve occupered, da paa Condition, at han mig efter Døden udj betieningen Maatte succedere og tillige Ægte fornefnte min Daatter.“

Kongens Svar findes ikke; maaske har det været et Af-

slag, maaske har Johan Francke betænkt sig, der blev intet Ægteskab mellem de to.

Maaske er hun identisk med den Datter, Maren Kirstine Clemensdatter Høeg, der i Maj 1722 blev trolovet til en Person ved Navn Hans Jensen Gaas, men hun døde i Oktober samme Aar »førend de blev sammenviet«.

Det Aar 1722 var et trangt Aar for Clemen Høeg, for han mistede ogsaa sin Hustru, som døde den 17. Juli. Han var nu nærved de 80 Aar, og da den gamle Mand ikke kunde overkomme at passe sin Næring, fik han en i Kolding gift Datter, Florentina Høeg, og hendes Mand, Josias Møller, hertil for at være ham til Hjælp og Støtte.

Aaret efter, 1723, indgav Clemen Høeg til Byfogden en skriftlig Begæring, »der af hans Børn og Arvinger er samtykt og underskreven, som melder, at formedelst Gud haver behaget nu i hans høje Alderdom at sætte ham i enlig Stand, ved det at hans sl. Kjæreste som og hans hos sig havende Datter udi Herren er hensovet og [han] derfor vil ophæve sin Husholdning, [vil han] lade sin Gaard, Møbler og Effecter auctionere til sin Gælds Afbetaling«.

Han vilde altsaa have sine Sager ordnet og skiftet mellem Børnene, maaske for at undgaa Splid i Familien efter sin Død. Der var foruden den med Josias Møller gifte Datter en Søn, der anføres som værende Byfoged.

Af Auctions-Regnskabet fremgaar det, at der kun har været et ringe Landbrug, 3 gamle Faar, 3 Lam og en Vædder var alle Husdyrene. Derimod har Huset været godt besat, bl. a. 38 Tintallerkener og 12 Skilderier i Ramme. Endog en Del Bøger blev der solgt, men Priserne var beskedne, saaledes: Arents sande Christendom 9 Sk., en Bibel 2 Mk., »Guds Vognborg« 8 Sk., »Fruentimmerets kloge Hofmesterinde« 4 Sk., Dr. Kingos Salmebog 1 Mk., 1 fransk Gramatica 8 Sk., »Reinicke Fos« 8 Sk. og »noget af en gammel dansk Krønike« 2 Sk. Af værdifulde Ting var der en Vindovn »i den store Stue«, den kostede 8 Rdl. Ialt indbragte Auctionen 257 Rdl. og 5¼ Sk.

Den afdøde Datters Indbo blev solgt ved samme Lejlighed, det indbragte 131 Rdl. 1 Mk. 2 Sk. Hun har efter den Tids Forhold haft en god Garderobe at skønne efter,

hvad derfor blev betalt: »en blomst (blomstret) Damaskes Klædning« 18 Rdl., 1 »ny stoffes ansigt farvet« Kjole med Guldsøjler 10 Rdl. og en »drap de dame« Klædning 16 Rdl. Ogsaa Bøger efterlod hun sig, ialt 11. De var alle af religiøst Indhold, 1 Missions Bibel, »Taare Persen«, »Jomfruers Ære-Krands« og flere andre.

Den 7. Oktober s. A. blev der holdt Auction over Gaarden, »saaledes som bemeldte Clemen Høeg sig den selv forhen af salig Niels Pedersen Bager tilforhandlet haver«.

Den var behæftet med en Prioritet paa 150 Rdl. til Proviantforvalter Niels Pedersen Fogh (hvor?) »foruden efterstaaende Rente, som hannem skal fornøjes«, og »den købende betaler selv Skødet og dessen Bekostning«. Jøden Moses af Fredericia var den højst bydende med 204 Rdl., men Budet blev ikke modtaget, og en endelig Auction blev berammet til »i Dag 14 Dage«. Den blev imidlertid ikke afholdt, og da Josias Møller kort efter opføres som Ejer, er man sikkert kommet til en mindelig Overenskomst med ham, efter at man ved Auctionen har erfaret den omtrentlige Handelspris.

Clemen Høeg blev begravet den 2. September 1728, 84 Aar gammel; sine sidste Aar har han sikkert faaet sit Ophold i Svigersønnens Hus. Denne blev ham adjungeret i Kontrollør-Embedet, men han fik det ikke efter Clemen Høegs Død, det blev overdraget til en anden.

Gæstgiveri-Bevillingen blev ham midlertidig overdraget i 1726, og den beholdt han.

Hans Hustru Florentina Høeg døde den 5. Februar 1739 »tidlig ved 5 slet«. Hun havde været gift før og havde i sit første Ægteskab en Søn Jørgen Kastrup, der var Sognepræst i Stepping. Denne fik ved Skiftet udbetalt i Mødrene-arv 10 Rdl. 4 Mk. 9½ Sk.

Nogle Aar senere blev Josias Møller gift med Anna Catharina Friis.

Sin Næring fik han af Gæstgiveriet, og han maa have været en velanset Mand, da han tillige — som Fuldmægtig — besørgede Oppebørslerne for Amtsforvalteren i Assens; desuden var han Kirkeværge.

I Josias Møllers Tid blev Gaarden og det forhen fra-

solgte Hus samlet til én Ejendom, der derved fik sin gamle Størrelse. Den forhen omtalte Niels Thomasen, som 1682 ejede den nordre Del, efterlod sig en Enke Ane Guldsmeds; hun var Ejerinde endnu 1718, derefter en Niels Løg, men 18 Aar senere havde Josias Møller erhvervet dennes Hus og dermed gjort sin Ejendom aneligere.

Man skulde mene, at Josias Møller var en ret velsitueret Mand, og det forundrer derfor, at da han døde i 1749 — begravet 6. Oktober — var Boets Værdi 486 Rdl. medens Gælden var 538 Rdl., der faldt derfor ingen Arv til den Søn, han havde med Florentina Høeg, »der formenes at skal være i Kiøbenhafn og er Skomagervend paa sin Profession«.

Ifølge Skiftet af 1749 havde han 3 Sønner med sin anden Hustru, nemlig Edvard Christian 7 Aar, Jens 6 Aar og Peter 2 Aar.

Af nævnte Skifte faar vi Oplysning om Husets daværende Indretning, der var saaledes:

i Stueetagen:

Dagligstue og Sengekammer til Gaden, Køkken, Ammekammer (vistnok rettere Barnekammer), Ølkammer, Pigernes Seng (et lidet Rum, hvor Pigerne sov), Spisekammer, Gang,

paa Salen:

Stue til Gaden, det lidet Kammer næstved ligeledes til Gaden, Grynkammer, Gangen udenfor Salen, den sl. Mands Skrivekammer, et lidet Kammer paa Underloftet,

Gavlloftet.

Saaledes var Bygningen den Gang. Den store Sal til Gaden var altsaa i Tidens Løb bleven til to Rum.

Desuden i de andre Bygninger: Bryggerhuset, Karlens Herberg, den nye Stald, Tærskeloen og Gaardens egen Stald.

I Stuen til Gaden bestod Møblementet af 2 Fyrretræs-Borde med Krydsfod, en aaben Fyrretræs-bænk ved Døren og en længere Bænk ved Væggen, forsynet med en Bænke-dyne.

I dette Rum, der anføres som Dagligstue, er de rejsende

Gæster sikkert blevet beværtet. Herom bragte den nylig foretagne Istandsættelse forskellige Minder for Dagen. Paa det høje Panel mod den søndre Langvæg saas tydelige Mærker af den lange Bænk, der havde været naglet dertil. Da Panelet blev fjernet, fandtes der bagved det en Mønt og tre tilrøgede Kridtpiber af en gammeldags Form, Efterladenskaber fra fjerne Dages Gæster, der har tabt dem gennem et Hul i Panelets Overkant.

Desuden saa man, da mange Tapetlag var fjernet, at Væggene var stærkt tilrøgede, mest i Stuens Baggrund, hvor Ovnene havde haft sin Plads.

I Skrivekammeret havde Josias Møller sit Kontor, der var bl. a. 28 Bøger, baade danske og tyske, mest af religiøst Indhold.

Besætningen bestod af en sort blisset Hest, 14 Aar gl., og en sort Hest med hvide Fødder, 13½ Aar gl., der blev vurderet til henholdsvis 5 og 4 Rdl., to Køer, en gammel sort og en graahvid, anslaaet til 4 og 3 Rdl.s Værdi. Endvidere tre Faar med Lam, ialt 3 Rdl., og et lille Sosvin »fra i Sommer«, taxeret til 1 Rdl. 2 Mk. Desuden det indavlede Korn af tvende lejede Marker.

Om Bygningerne bemærkedes, at »Gaarden..... der er kuns i maadelig Stand, vurderedes efter disse Tidens Lejlighed for 200 Rdl.«.

Skønt Gælden var større end Boets Værdi, var Forholdene dog ikke værre, end at Enken kunde blive ved Gaarden, og i de følgende 25 Aar drev hun Gæstgiveri samt Landbrug, fik desuden sine Børn opdraget og i Vej.

Men der kom ogsaa for hende den Tid, da hun følte sine Kræfter svinde. Derom melder Middelfart Skøde- og Panteprotokol saaledes den 10. December 1774:

»Anna Cathrine Friis, sl. Josias Møllers, med min Søn og Laugværge, Birkedommer og Forvalter Peter Møller ved Grevskabet Langeland, hans Raad og Samtykke haver solgt til min Søn Birkedommer og Prokurator Edvard Christian Møller udi Odense den mig tilhørende og forhen iboende Gaard i Middelfart Strandgade«. Købesummen **faar** man ikke at vide, i Stedet staar den i slige

Tilfælde brugte Betegnelse: »siden han mig derfor efter accord haver fornøjet og betalt«.

Det var selvfølgelig ikke Birkedommerens Mening at ville være Gæstgiver i Middelfart. Handelen er vel sket i den Hensigt, at han bedre kunde realisere Ejendommen ved gunstig Lejlighed og saa tage sin gamle Moder til sig.

Længe varede det ikke, før der meldte sig en god Køber, allerede den 24. August 1775 blev der udstedt Skøde til Hans Hansen Eltang, en udenbys Mand, der betalte Ejendommen med 230 Rdl.

Hans Eltang fortsatte Gæstgiveriet og synes at have forbedret Ejendommen en Del. Kun fem Aar ejede han den, thi 11. Juni 1780 solgte han den for 594 Rdl. til Niels Olsen.

I Skødet nævnes Gaardens Bygninger, 16 Fag Stuehus til Gaden, 1 Etage højt, 13 Fag Sidehus, 2 Etager højt, og tre enetages Fag paa samme Side, alt af Bindingsværk og teglhængt, endvidere 14 Fag enetages Baghus straatækket. I Handelen medfulgte Ejendomsmøbler, det mur- og nagel-faste Inventar, 1 Jern-Kakkelovn med Kobbertud samt 1 Kobber-Brændevins-Redskab, bestaaende af Kedel, Hat, Laag, Piber med alle Tønder og tre store Kar.

Man ser deraf, at Hans Eltang havde ladet indrette et Brændevins-Brænderi. Af den Slags var der fordem adskillige i Middelfart.

Niels Olsen havde forhen været Tjener hos Kammerherre Juul paa Billeshave, og denne maa have haft en Del tilovers for ham, eftersom han laante ham de nødvendige Midler.

Desværre kunde Niels Olsen ikke klare sig, og i 1783 kom Ejendommen til Auction, og Kammerherren, der havde en Panteobligation paa 614 Rdl. i Gaarden, lod sig den udlægge for 450 Rdl. Aaret efter solgte han den til Hans Jacob Stribolt for 295 Rdl.; Stribolt beholdt kun Gaarden i 2 Aar, da solgte han den — i 1786 — til Jens Rasmussen for 298 Rdl. tillige med Gæstgiver-Privilegiet.

Det var seks Gange Ejerskifte i tolv Aar, efter at én Familie havde besiddet den i to Generationer.

De senere Ejere slog sig til Ro der i Gaarden. Jens Rasmussen ejede den til sin Død 1799. Hans Dødsbo solgte Ejendommen til Jacob Holm. Denne udstedte 1820 Skøde til

sin Svigersøn, Michael Poulsen; Købesum opgives ikke, da Holm og Hustru som Betaling betingede sig Aftægt og forskellige Ydelser. Jacob Holm døde 1828.

Michael Poulsen ejede Gaarden til sin Død 1845, hans Enke, Mette Kirstine P. solgte 1852 til sin Søn, Carl Christian Frydendal Poulsen, Gaarden med Ind- og Udbo samt to Jordlodder, én i Søndermarken og én i Møllemarken, ialt ca. 9 Tdr. Land, for 6,350 Rdl.

Endnu var der Gæstgiveri i Ejendommen, men dette var af og til udlejet; omkring 1860 til Rasmus Berthelsen.

Jens Rasmussen havde købt de nævnte to Jordlodder til Gaarden, han og de senere Ejere ernærede sig af Avlsbrug, Postkørsel og Gæstgiveri. Efter Rasmus Berthelsens Død 1866 fortsatte Enken Karen Kirstine, f. Hansen, Gæstgiveriet, og 2 Aar senere købte hun Gaarden, ifl. Auctionsskøde af 12/9 1868.

Gæstgiveriet blev nedlagt, og i noget af Forhuset var der Kolonialforretning indtil Aarhundredets Slutning. I 1870 indgik Enken Karen Kirstine Ægteskab med Peder Sørensen, som derved blev Mand i Gaarden, hvor han ernærede sig som Avlsbruger og Vognmand. Han døde 1907. Enken solgte 1908 Gaard og Markjord til sin Søn af første Ægteskab Hans Bertram Berthelsen for 9000 Kr. samt fri Bolig med mere. Til sin Død — 1912 — boede hun i det gamle Gavlhus.

Hans B. B. fortsatte med Avlsbruget og Vognmandskørselen. Efter hans Død 1926 overtog hans Enke Christiane Berthelsen, f. Jørgensen, Gaarden og Markjorden. I 1927 frasolgte hun til Museumsforeningen det gamle Gavlhus. I den øvrige Del af Ejendommen fortsætter hun ved sin ældste Søns Hjælp den mangeaarige Virksomhed, en af de faa af den Art, der endnu er tilbage i Middelfart.

Nu er det gamle Gavlhus blevet til et Folkemuseum, hvortil en skønnere Ramme næppe kunde findes.

Maatte det i de kommende Dage stadig tjene dertil, og maatte Egnens Befolkning indsé, at dér er Stedet for de Minder, som bør bevares om vor Fortid, saa vil det gamle Renæssancehus med Rette blive et Museum for Middelfart By og Vestfyen.
